

blant amb un derivat del basc *çubi*, un tipus SUBÏRÏ-TI, que va passar a designar tot el pagus o rodalia del Pont de Suert.

Detallant-ho. El basc *Çubiri* és un compost de *çubi* i *iri* 'vila, ciutat', o sigui 'poble del pont'; *-ti* és un sufix d'adjectiu, com en *baso-ti* «montaraz», derivat de *baso* «monte», *egi-ti* 'veraç', *adurti* 'bavós' etc.¹² Per tant, SUBÏRÏTI degué ésser de bell antuvi un adjectiu per a denominar el pagus: 'la (comarca) del (poble) del pont': el famós i únic pont. També en això hi va haver repetició, i l'acumulació típica de les situacions bilingües: d'aquí els notaris derivaren segles després l'adjectiu *Subertensis*, sense adonar-se que *-ti* valia ja el mateix que *-ensis*. Del pagus, el nom *Çubiriti* va tornar a aplicar-se al pont que formava el centre de gravetat de la comarca; i tot seguit a la font, al veral i al castell que es trobaven vora el pont.

Recordaré ràpidament d'altres etimologies que s'han proposat o hagueren pogut proposar-se, però que ara hem de rebutjar. *Subertum* era un nom de lloc d'Etrúria, segons sembla un col·lectiu llatí arcaic de *suberus* 'alzina surera'. Un arcaisme romà tan remot és inadmissible en aquesta comarca, no romanitzada fins després de l'època visigòtica. R. d'Abadal, *op. cit.*, suposa que *Suberte* estigui per SUBERTA 'sota Erta', però el llocarró d'aquest nom, sempre insignificant, és bona distància més a l'Est, i separat del Pont de S. per tres altes i frugoses carenes, amb les valls corresponents. Endemés així no explicaríem la desaparició de la *-a*.³⁰

Hi ha un poble de *Zubiri* molt conegut a l'Alta Navarra, vora el riu Arga. No sols l'esmenta Pere I d'Aragó amb aquest mateix nom, sinó que ja sant Eulogi l'anomena en la forma d'acusatiu *Seburim* l'any 848.³⁵ Encara que el sant cordovès, en parlar del riu *Aragus*, confon els dos rius, endemés ben pròxims i de nom semblant, l'*Arga* i l'*Aragon*, la identificació de *Seburis* amb *Zubiri*, que ja van fer el P. Moret i Juli Altadill, continua essent segura (cf. E. Lambert, *Estudios Menéndez Pidal* 1945, IV, 563-7). La forma *Seburim* no sorprèn: deixant de banda la dissimilació trivial de **Subüris* en *Seburis*, ens revela, com és natural, que en aquest nom, la forma biscaïna i guipuscoana *uri* 'vila, poble', fou usada, per part de certs basconitzants, en lloc de la pròpiament navarresa *iri*.

Ara bé, sembla que a les altes valls catalanes també van coexistir totes dues. De la qual cosa ja teníem altres indicis. Car enfront de IRI-BERRI (> ILIBERIS 'Elna') i enfront de la parella *Irgo* i *Iran* de què es tracta en art. a part (i en E.T.C. I, 207.8), tenim URI 'poble' en topònims catalans com *Creixenturri*, *Annurri*, *Canturri* etc. (com hem demostrat en el vol. III, 248, 463; II, 43).

El cas és que en SORT tenim segurament una etimologia ben paral·lela a la de *Suert*, però amb URI en lloc de IRI. Heus aquí la documentació antiga: «in alodio de Cervi --- in com. Paliars in ipsa ribera de *Saorte*» 947 (Abadal, P. i R., 363; Col·le. Moreau VII, 60

144; *Hist. Lgd.* I, 205); *Suert* 981; *Sabort* 1069; *Saort* 1099, 1154.¹³ En una butlla papal datada de 1163-64: «Gerrensi monasterio --- in valle de *Escos* --- in *Saorth*, in Surb, in Caresgue» (Kehr, o. c., 399; i SeranoS., o. c., 109). De la forma contracta no tinc nota fins c. l'a. 1500: «ville *Sortis*» en el doc. 5 de la colle. de Joan Lluís Pallarès.

És bàsic per a l'estudi de la toponímia antiga de Sort i de gran part del Pallars, el sòlid llibre de A. Coy i Cotonat «*Sort* y comarca Noguera Pallaresa», 678 pp. Bna. 1906.

Altra vegada observem aquí un procés paral·lel al del Pont de Suert. De primer la vila de Sort no existia o bé era tan petita que no importava. L'Acta de la Seu d'Urgell de 839 ni tan sols l'anomena, mentre que cita la contigua *Vilamflor* («Villa Furoris»), que després va acabar per desaparèixer.

La vall estava dominada pel poderosíssim monestir de Gerri, i l'única cosa que aquest deixava surar al seu costat, era la ribera, la vall de Sort amb els seus nombrosos poblets i llogarets a banda i banda de la Noguera Pallaresa: Vilamur, Soriguera, Malmercat, Tornafort, Freixa, la Bastida, Enviny, Olb i els de la vall d'Assua (d'evident nom basc): és a dir el que el document de 947 anomena la *ribera de Saorte*. I aquí també el que comptava era el pont que unia les dues meitats de la vall, altrament l'únic pont important que existia en el llarg tram que s'estén des de Gerri fins a Llavorsí.

Quan aquest pont era destruït per una crescuda del terrible riu pirinenc, com s'esdevingué per darrera vegada l'any 1842 (*Geogr. gen. de Cat.*, *Lleyda*, 636) hi havia una sensació de catàstrofe; i es cuitava a substituir la vetusta estructura de pedra, encara supervivent en els seus amples pilars (veg. la fotografia de la p. 653 i el pla de la 652), per un pont de fusta. Res d'estrany, doncs, que aquí també es vagi formar primer el derivat adjectiu SUBÏRÏTI (basc *çuburi-ti* o *çubiuri-ti*) per anomenar primer la *ribera* o vall de Sort, i després es vagi concretar en la vila mateixa, quan aquesta, superats els temps feudals i monàstics, va anar prenent importància.

SUBÏRÏTI era, doncs, la vall: 'la (vall) del poble del pont'. La forma *Suert* de 981 ens mostra la ù etimològica de la primera síl·laba, però en general aquí hi hagué la dissimilació en *Sa(v)ort* que ja calia esperar, d'on després *Saort* i *Sort*.

Escrit aquest estudi fa uns trenta anys (publicat ja en E.T.C. I, 202-7) l'hem reproduït amb poques addicions i a penes cap retoc, perquè continua vàlid; si bé ara em sembla que des del punt de vista basc es pugui pendre amb un matis un poc diferent. Inspirant-nos en el nom d'una altra localitat de Navarra —singularment semblant a l'ètimon de les dues nostres—: *Çubiurruti*, localitat reiteradament citada en docs. de Puente la Reina (que és 22 k. SO. de Pamplona), entre ells en un de 1277. Mitxelena que ho exposa en *Fo. Hi. Va.* tradueix «allende el puente» (p. 43, n. 27), prenent el 2n. membre *urruti* 'lluny' en el sentit de